

1. Същност – характеризира степента, в която населението е ангажирано с производството на продукти и услуги на пазара. Има национално и индивидуално ниво:

Национално – степен на заетост, динамика

1) Степента – количеството изменения на заетостта му към даден момент. Определя се чрез коефициент на заетост и коефициент на икономическа активност:

- Коеф. на заетост = числеността на заетите лица / коригираната численост население

Определя се и за отделните групи на населението:

$$К_{нпв} = Ч_{лпв} / Ч_{нпв} \quad К_{нтв} = Ч_{лтв} / Ч_{нтв} \quad К_{ннв} = Ч_{лнв} / Ч_{ннв}$$

пв – подтрудопособна възраст тв – трудопособна възраст нв – надтрудопособна възраст

По този начин се определя и коефициента на заетост на мъжете, жените, на живеещите в градове и села, по степен на образование и т.н. Коефициента на заетост се наблюдава от НСИ веднъж на 3 месеца.

- Коеф. на ик. активност = работна сила / коригираната численост на населението =

$$= Зл. + безработни / Ч_{нк} = I_a / Ч_{нк}$$

Киa може да се определи и за отделните групи на населението:

$$\text{Киан(нас.)} = P_{сн} / Ч_{нкн}; \quad \text{Киам(мъже)} = P_{см} / Ч_{нкм}; \quad \text{Киaг(град)} = P_{сг} / Ч_{нкг};$$

2) Динамика на заетостта на населението през даден период. Определя се чрез използване на индекс на характеризиращи промяната в заетостта. Те показват степента, в която е увеличена или намалена заетостта на заетостта, определя се като съотношение:

$$I_{зн} = \text{Коеф. на нас. през отчетения период} / K_{нб} \text{ (базисен период)}$$

$$I_{знпв} = K_{знпво} / K_{знпвб}; \quad I_{знтв} = K_{нтво} / K_{нтвб}; \quad I_{зннв} = K_{ннво} / K_{ннвб};$$

Динамиката на икономическата активност на населението показва промените в икономическата активност през даден период в сравнение с базисния период. Определя се с индексите $x - y$ промени в икономическата активност. Те показват стойността, в която расте или намалява ик. активност на населението: $I_{иан} = K_{иано} \text{ (отчетен период)} / K_{ианб} \text{ (базисен период)}$

Може да се определи по възрастови групи, пол, в градове, села, образование и т.н. Тези показатели са много важни за анализа на заетостта, ик. активност, и за оценяване на ик. положение. Заетостта на населението на национално равнище може да бъде пълна и непълна:

- Пълна – всички лица с частична или пълна трудоспособност са заети в производството на продукти и услуги за пазара. Тя се свързва с такова състояние на икономиката, което може да осигурява заетост на всички лица, които желаят и търсят пълна заетост. Според монетарния възглед тя съответства на естествената норма на безработица. Заетост - осигуряваща равенство между БВП и потенциално БВП.

- Непълна – не всички лица на 15 и повече години, които имат пълна или частична трудоспособност желаят и могат да се включат в икономическия процес (според монетарния възглед непълна има тогава, когато лицата на 15 и повече, желаещи да полагатик. заетост).
- Свръх заетост и непълна – нездравословно за икономиката и труда да се използват на възможността на монетарния възглед за постигане на равновесие.

Ефективна и неефективна заетост:

- ефективна – осигурява оптималното използване на материалните, трудовите и финансовите ресурси на страната, равномерен ик. разтеж и висок жизнен стандарт (според М.В. не провокира ръста на доходите и позволява инфлацията да се задържи на нормално равнище).
- неефективна – не позволява оптимално използване на ресурсите (М.В. провокира растящия доход ръста на инфлацията над нормалното равнище)

Заетостта на индивидуално равнище е пълна и непълна:

- пълна – заетост на индивида, която му осигурява работа през цялата година, в контекста на желаната от него заетост в зависимост от свободното време, която съответства на свободното време, което той предлага
- непълна – по-малка от законоустановеното работно време, и по-малко от свободното време, което индивида предлага

Ефективна и неефективна:

- ефективна – позволява с доходите на труда да осигурава достойно съществуване на своето семейство
- неефективна – не му осигурява желаното равнище на трудово възнаграждение

На съвременния човек му е нужна пълна заетост, в съответствие със свободното време, което може да

2. Развитие и характеристики на заетостта в България – заетостта на населението в България притежава няколко основни характеристики:

- значително намаляване броя на заетите лица, средния годишен брой 1900г. – 4 млн., 2006г. - 3 394хил. Основни причини: неблагоприятни демографски тенденции (раждаемост, смъртност); миграция на населението; намаляване на производството и спиране на държавните субсидии на неефективни държавни предприятия
- реструктуриране на заетите лица по форма на собственост
- реструктуриране на заетите лица по ик. сектори – селско и горско стопанство, индустрия, услуги. Забелязва се процес на деиндустриализация (намаляване относителния дял на индустрията)
- сравнително ниска ефективност на заетостта – нисък БВП на човек, БВПр на стандарта на покупателна способност е единна условна валута
- сравнително нисък коефициент на заетост – изоставани страни в ЕС, изоставени от изисквания, решения на ЕС от 2005г. относно насоките за положението по заетостта на държавните членки.

- сравнително нисък коефициент на ик. активност
- сравнително нисък дял на лицата заети на непълно работно време (2,3%) - пречи на производството да се адаптира своевременно към промените на пазара, намаляващата конкуренция дава инфлация за гъвкавостта на икономиката
- сравнително нисък дял на лицата, наети на срочни договори – друга форма на гъвкава заетост (5,7%)
- сравнително нисък дял на самостоятелно заетите лица в общия брой
- сравнително голям брой и висок относителен дял с основно, начално и по-ниско образование.

Продължителното реструктуриране на националната икономика е в техническо обновление и произтичащо от това нарастващо производство на труда ще окаже влияние върху заетостта.

3. Същност на безработицата и видове безработица

Икономическо явление, при което не всички трудоспособни лица, които активно търсят платена заетост могат да се наемат на работа. Определя се като състояние на трудов пазар, при който $D > S$ на труд. Характеризира се чрез два показателя: безработни лица и процент на безработица. Безработните лица се определят по различен начин – лица над 15 год., които нямат платена заетост или такива, които търсят.

Процент на безработица = $\frac{\text{безработните лица}}{\text{работната сила}}$

Броя на безработните лица се определя чрез административна система за регистриране на безработните лица и чрез регулярно провеждане на статистическо наблюдение. Административната система включва всички лица, които не са заети, които са регистрирани в съответното поделение на ИАЗ (... агенция по заетост), които активно търсят работа и които имат готовност да започнат работа в двуседмичен срок. Лице, което активно търси работа – всяко лице, което не е отказало среща с работодатели и самостоятелно е посещавало работодатели за постъпване на работа. Подходящата работа съответства образованието, квалификацията, здравното състояние, възраст, пол и т.н. Административната система дава информация за средно малка и голяма численост на безработните лица и за средно малкия и големия процент на безработица. Тази информация служи за текущо обслужване на безработните; за предоставено осигуряване на безработните; организиране за повишаване на квалификацията на безработните лица; за търсене на подходящи работи и др.

Определя се и чрез провеждане на статистическо наблюдение от НСИ (численост на безработица и процент) – самоопределяне на наблюдаваните лица като безработни и считат за безработни лица от 15 - 74 год., които нямат платена заетост през даден период и активно търсят през период от 4 седмици и са на разположение да започнат работа.

Активни методи за търсене на работа: контакт с държавно бюро по труда; частни агенции и фирми; директно отнасяне към работодатели и т.н. Безработните лица, които не търсят активно работа и очакват да започнат работа, за която имат обещание; студенти; домакини и пенсионери.

Информация за числеността на безработните лица и процента на безработица получена чрез регулярното наблюдение само за период през който се провежда наблюдение служи за целите на международното наблюдение.

Безработицата се определя като:

1) Явна – обявена в административната система и от регулярно провежданите наблюдения. Включва броя на безработните лица и процента на безработица в официалната статистика на страната.

- 2) Скрита – не е отразена в официалната статистика. Включва лица наети на работа по програма на заетост, но ефективно по-ниска, лица в неплатен отпуск.
- 3) Принудителна – породена при закриване на работни места поради реструктуриране на производството. Тези лица, които нямат платена заетост, търсят работа и биха приели на предлаганото равнище.
- 4) Доброволна – лица, които платена заетост, защото не са съгласни на заплатата която им се предлага; лица, които нямат платена заетост и получават социални помощи, но всъщност не търсят работа (социален паразитизъм); лица, които са съкратени поради споразумение на работодатели и синдикати за повишаване на заплатата за сметка на намаляване на заетите лица.
- 5) Фрикционна – породена от естественото движение на работната сила (текуща)
- 6) Структурна (технологична) – породена от несъответствието между изискванията към кандидатите и професионалните качества на лицата, които предлагат своя труд за платена заетост. Характеризира се с голям брой безработни лица и с голям брой свободни места, може да се определи като бързо развитие на технологията, икономическо развитие. Това е в резултат на по-бавното приспособяване на хората към изискванията на технологията.
- 7) Естествена – работната заплата и информацията остават непроменени. Обхваща 5) и 6).
- 8) Циклична – недостатъчно търсене в икономиката. Пряко е свързана с колебанието на икономическия цикъл.
- 9) Класическа – броя на желаещите за работа при достигнато равнище на работна заплата по-голямо от броя на предлаганите работни места. Има свободни работни места, но не се предлагат, поради....

- 10) Сезонна – сезонно колебание на конкретно производство

- 11) Остатъчна – население в неравностойно положение; обезкуражени лица